

Regina Smoter Grzeszkiewicz
Lublin

MATERIAŁY DO HISTORII GMINY RADECZNICA W ARCHIWUM PAŃSTWOWYM W ZAMOŚCIU

Historia gminy Radecznica jest mało znana z tej prostej przyczyny, że do-tychczas niewiele osób zajmowało się jej przeszłością. Poza dwoma pra-cami zbiorowymi o charakterze przyczynkarskim¹ brakuje opracowań, dlatego cenny jest każdy odnaleziony dokument. Kilka interesujących archiwaliów od-noszących się do przeszłości gminy Radecznica znajduje się w Archiwum Państwowym w Zamościu. Dotyczą one m.in. ludności prawosławnej zamiesz-kałej na terenie gminy w roku 1906, rejestru poborowych rocznika 1915 – 1931² i akcji przesiedleńczej w 1945 i 1950 r.³

1.

W 2001 r. Podczas rozbiórki budynku gminnego w Radecznicy znaleziono jed-ną z teczek Archiwum Gminnego - Дѣло Управленія Гмины Радечница За-мосткого Уѣзда..., по описи № 13, начало 1906 года⁴ (Akta Zarządu Gminy Radecznica, wg. spisu nr 13, początek 1906 roku), które po 1972 r. zostało wy-wiezione na makulaturę do miejscowej Gminnej Spółdzielni. Wymieniona tecz-ka *ocalała, bo zawieruszyła się w różnych rupieciach na strychu, a podczas rozbiórki budynku dostała się w ręce wrażliwego człowieka a od niego w moje*, opowiadał o tym zdarzeniu Stanisław Zybała, emerytowany bibliotekarz, który przekazał cenne dokumenty do zamojskiego Archiwum. Zebrane w teczce do-kumenty dotyczą spraw natury wyznaniowej. Autorka miała możliwość zapoz-nać się z jej zawartością jeszcze przed przekazaniem teczki, a także przetłu-maczyć kilka dokumentów, z których dowiadujemy się m.in. o istnieniu na te-renie naszej gminy znacznej ilości prawosławnych⁵.

Do czasu wydania Ukazu z dnia 17 kwietnia 1905 r. na ogólną liczbę 7539 mieszkańców na terenie gminy zamieszkiwało 6758 katolików i 781 prawo-

---

¹ *Dzieje gminy Radecznica*, praca zbiorowa pod red. R. Smoter Grzeszkiewicz, Zamość 2006; *Rzeczpospolita Radecznicza (wrzesień 1939 – lipiec 1944) i druga okupacja*, praca zbiorowa pod red. R. Smoter Grzeszkiewicz i S. Rozwar Zybały, Lublin 2007.

² Archiwum Państwowe w Zamościu (dalej APZ), Akta Gminy Radecznica (dalej AGR), Rejestr poborowych rocznika 1915-1931, sygn. 170; teczka szyta, paginowana, s. 208.

³ APZ, AGR, Akcja przesiedleńcza 1945-1950, sygn. 92, teczka szyta, bez paginacji.

⁴ APZ, Zbiór dokumentów Stanisława Zybały (dalej Zbiór). w tłum. Akta Zarządu Gminy Radecznica (wg. spisu nr 13), początek 1906 r. Zespół nieopracowany.

⁵ Na temat prawosławnych i grekokatolików na terenie gminy ukazała się ostatnio publi-kacja *Prawosławni i grekokatolicy na terenie gminy Radecznica*", S. Rozwar Zybały i R. Smoter Grzeszkiewicz, Szczepieszyn 2009.

sławnych. Donosił o tym w raporcie wójt gminy Radecznicza, Kruszyński do naczelnika powiatu zamojskiego - *Niniejszym mam zaszczyt przekazać Panu raport o liczbie mieszkańców prawosławnego i rzymsko-katolickiego wyznania w zarządzanej przeze mnie gminie. Mieszkańców obojga płci do czasu wydania Ukazu z dnia 17 kwietnia 1905 było - prawosławnych mających stałe zameldowanie - 540, nie posiadających stałego zameldowania - 241, katolików mających stały adres zamieszkania - 6519, nie posiadających stałego zameldowania - 239. Po wejściu w życie Ukazu (...) na terenie gminy na katolicyzm przeszło 391 osób. W roku 1906 pozostało na terenie gminy prawosławnych mających stałe miejsce zamieszkania 149 osób, nie mających zameldowania - 241, katolików ze stałym zameldowaniem - 6910, nie mających stałego miejsca zamieszkania - 239. W 1906 roku na terenie gminy Radecznicza było: 390 prawosławnych i 7149 katolików.*⁶

Z raportu sygnowanego datą 30 stycznia 1906 r. dowiadujemy się o liczebnym stanie prawosławnych w poszczególnych wioskach:⁷ Chłopków - 16, Gorajec - 73, Czarnystok - 269, Latyczyn - 10, Podlesie - 6, Radecznicza - 2, Trzesiny - 43, Zaporze - 1, wynika stąd wniosek iż najbardziej "prawosławnymi" wioskami w omawianym okresie były: Czarnystok, Gorajec i Trzesiny.

W styczniu tegoż roku ówczesny administrator parafii prawosławnej w Mokrymlipiu informował w stosownym piśmie władze gminne: *Mam zaszczyt poinformować że 28 maja 1905 roku na podstawie Najwyższego Ukazu z dnia 17 kwietnia 1905 roku i na podstawie Rozporządzenia nr 1057, 33 mieszkańców wsi Gorajec dobrowolnie przeszło na obrządek rzymsko-katolicki, co uwzględniono w Księgach Parafialnych.*⁸ Według pisma sygnowanego datą 23 grudnia 1906 r. - na katolicyzm przeszły m.in. Anastazja Czabała z domu Kimak c. Wasyla i Anastazji z domu Skrok z Chłopkowa,⁹ oraz Agnieszka z domu Smoter żona Pawła Skrzyпка wraz z mężem i dwoma synami – pięcioletnim Antonim i czteroletnim Piotrem¹⁰.

Z osób, które przeszły z prawosławia na katolicyzm w kolejnych pismach kierowanych do Zarządu gminy w Radeczniczy¹¹ wymienieni są m.in. Mikołaj i Katarzyna Furlepa, Kulik Franciszek s. Stefana i Katarzyny, Łosiewicz, Wypych, Grygiel Marianna, Dzioch, Buczak Andrzej, Buczak Marianna, Kozak Anna c. Jana i Marianny, Szczepanek Franciszka z domu Jarosławska, c. Wojciecha i Ewy, Siemczyk Kazimierz s. Jana i Franciszki, Szczepanek Marianna z domu Buczak, Szczepanek Jan s. Andrzeja i Marianny.

⁶ APZ, Zbiór, Радечницкое Гминное Управление. Господу Начальнику Замотскаво Уезда 16 января 1906 г. № 141. Рапорт/ Raport Zarządu Gminy Radecznicza nr 141 wysłany 16 stycznia 1906 r. z Radeczniczy do Naczelnika Powiatu Zamojskiego.

⁷ APZ, Zbiór, Въдомость о положеніи дѣла православія православія въ возсоединенныхъ приходахъ гмины Радечница Замотскаво уезда Люблинской губерніи за I полугодіе 1906 года. № 2588, январь 30 дня 1906 г. г Радечница.

⁸ APZ, Zbiór, Pismo do Zarządu Gminy Radecznicza z dnia 23 stycznia 1906 r. nr 84 od Zarządcy parafii prawosławnej w Mokrymlipiu.

⁹ APZ, Zbiór, Pismo do Zarządu Gminy Radecznicza z dnia 23 grudnia 1906 r.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Niektóre informacje pisane ręcznie, trudne do odczytania.

Raport nr 1131 z 1 lipca 1906 r. podaje informację o ilości prawosławnych w poszczególnych wioskach gminy za I półrocze 1906 r.¹² W skład radecznickiej prawosławnej parafii wchodziły wsie: Zaburze, gdzie prawosławnych obojga płci było łącznie 10 osób, Latyczyn - 16, Chłopków - 13, Zaporze - 1, Radecznicza - 2, Podborcze - 6, Gorajec - 73, Trzęsiny - 43, Czarnystok - 269; łącznie na terenie gminy były 443 osoby obrządku prawosławnego, w tej liczbie 7 osób w Czarnymstoku, które od momentu włączenia do parafii radecznickiej, wcześniej należały do parafii prawosławnej szczebrzeszyńskiej, pozostawały niezmiennie w obrządku prawosławnym, oraz 3 osoby, które określiły swój status religijny 2 lipca 1898 r. jako prawosławne. Proboszczem prawosławnej parafii radecznickiej pozostawał w 1906 r. Nikołaj Wawrijuk.

Pismem z dnia 19 kwietnia 1906 roku nr 499 w sprawie cmentarza do Wójta Gminy Radecznicza zwracał się Burmistrz m. Szczebrzeszyna. - *W odpowiedzi na zalecenie Naczelnika Powiatu zamojskiego z dnia 15 kwietnia, nr 2348 zwracam się do Pana z prośbą o przystanie do kancelarii Magistratu w mieście Szczebrzeszynie 21 kwietnia o godzinie 10.00 rano, upoważnionych przez społeczność szczebrzeszyńskiej rzymsko-katolickiej parafii, mieszkańców wsi Czarnystok - Marcina Grygiela, Wólki Czarnostockiej - Michała Sitarza i Trzęsiny - Pawła Zdunka celem wykonania czynności/prac przy poszerzeniu cmentarza*¹³. podpis burmistrza nieczytelny.

Zachowała się informacja o poczynaniach katolików w Radeczniczy. 8 maja 1906 r. z kancelarii generał-gubernatora lubelskiego wysłane zostało do naczelnika powiatu zamojskiego zawiadomienie nr 51/I w sprawie religijnych zgromadzeń w żeńskim klasztorze prawosławnym w Radeczniczy. W piśmie odebranym w Zamościu 11 maja czytamy: *W odpowiedzi na pismo przeoryszy radecznickiego klasztoru św. Antoniego Pieczerskiego o zaludnieniu przez ludność katolicką wsi Radecznicza w okresie modlitewnych w maju bieżącego roku placu nieopodal figury św. Franciszka położonej na granicy obszaru należącego do klasztoru, pełniący obowiązki generał - gubernatora lubelskiej guberni zawiadomił matkę przełożoną Afanasję, że religijne zgromadzenia modlitewne połączone ze śpiewem nie są ograniczone ani wojskowymi, ani administracyjnymi przepisami.*

W skierowanym 23 stycznia 1906 r. do Zarządu Gminy Radecznicza piśmie nr 84 Zarządca parafii prawosławnej w Mokrymlipiu podawał – *Mam zaszczyt poinformować że 28 maja 1905 roku na podstawie Najwyższego Ukazu z dnia 17 kwietnia 1905 roku i na podstawie Rozporządzenia nr 1057, 33 mieszkańców wsi Gorajec dobrowolnie przeszło na obrządek rzymsko-katolicki, co uwzględniono w Księgach Parafialnych.*

2.

„Rejestr poborowych rocznika 1915-1931”, faktycznie zawiera wykazy z 1915, 1919-1923, 1925, 1927-1928 i 1931-1932, a dotyczy osób stających do rejest-

---

¹² Raporty takie przedstawiane były naczelnikowi powiatu przez wójtów gmin dwa razy w roku - 1 lipca i 1 grudnia.

¹³ Prawdopodobnie chodziło o wykonanie niezbędnych prac ziemnych na cmentarzu parafialnym w Szczebrzeszynie - tam mieszkańcy wymienionych wsi do czasu erygowania parafii w Trzęsinach (1925 r.) dokonywali pochówków zmarłych.

racji do 1949 r. Poborowi z 1931 r. rejestrowani byli jesienią 1948 r.¹⁴ W administracyjnych granicach gminy Radecznicza znajdowało się wówczas 16 wsi, w tym dość liczebne wioski jak: Gorajec, Radecznicza czy Czarnystok. Wg Rejestru kolejno liczba chłopców w wieku poborowym wyniosła w latach: 1915 – 62¹⁵, 1919 – 96¹⁶, 1920 – 102¹⁷, 1921 – 86¹⁸, 1922 – 86¹⁹, 1923 – 89²⁰, 1925 – 85²¹, 1927 – 95²², 1928 – 95²³, 1931 – 95²⁴, 1932 – 81. Były to więc liczby na bardzo zbliżonym poziomie. Rejestry były uzupełniane o kolejne informacje, także na doklejkach.

Dla rocznika 1915 przy pierwszych 45 poborowych o służbie wojskowej jest brak danych, dopiero z kolejnych 17-tu, o 6 dowiadujemy się, że nie służyło, z pozostałych dwu służyło w obu zamojskich pułkach, a jeden, uczeń szkoły rzemieślniczej, w pułku lotniczym²⁵. Aż przy 41 stan cywilny określony jest jako „żonaty”. Zapisane więc jednym charakterem dane, wskazują, że spis tego rocznika odtwarzano w latach późniejszych.

Kolejny rocznik 1919, ze względu na wojnę rejestrowany był dopiero w 1944 r.. Aż 18 opuściło gminę, głównie na tereny zachodnie, kilku odnotowano jako zmarłych. Tego rodzaju informacje pojawiają się również w odnośnie kolejnych roczników.

Rejestr dostarcza interesujących informacji nie tylko o charakterze demograficznym – liczbie urodzonych na terenie gminy chłopców, ale także o charakterze cywilno-prawnym (urodzeni w legalnych związkach małżeńskich i pozamałżeńskich, pozbawieni wolności, wyjazdu z terenu gminy bez wymeldowania się), wyznaniowym (wszyscy byli katolikami), o stanie cywilnym (kawalerowie i żonaci), stosunku do służby wojskowej (niektórzy jej nie odbywali), o uprawianych zawodach²⁶. Wśród młodych ludzi dominowali rolnicy. Pozostali od 10 do 20% to z niewielkim wyjątkami rzemieślnicy. Z czasem zmienił się status zawodowy poborowych, zarejestrowani w 1948 r. (rocznik 1931) to oprócz rolników – 20 uczniów, nauczyciel i pracownik umysłowy.

Od roku 1925 przy nazwiskach poborowych figurowało nazwisko rodowe matki, a przy urodzonych w 1931 r. odnotowano jedynie imiona rodziców. Naj-

¹⁴ Wg rubryki data pierwszego zgłoszenia się, s. 179 i następne.

¹⁵ APZ, AGR, Rejestr poborowych, sygn. 170, s. 2-15.

¹⁶ Op.cit., s. 17-36.

¹⁷ Op.cit., s. 38-58.

¹⁸ Op.cit., s. 61-78.

¹⁹ Op.cit., s. 80-97.

²⁰ Op.cit., s. 99-116.

²¹ Op.cit., s. 118-135.

²² Op.cit., s. 137-156.

²³ Op.cit., s. 158-176.

²⁴ Op.cit., s. 179-207. Są tutaj dwa ciągi numeracji, spis. między poz. 20 i 21 wszyto pisany na maszynie rejestr z rocznika 1932 (s. 182-191).

²⁵ Justyn Rysiukiewicz z Gorajca Zastawie, s. 10-11. Na uwagę asługuje też student Uniwersytetu Warszawskiego Zdzisław Krzemiński, s. 12 i 15.

²⁶ Wśród rocznika 1919 zarejestrowani są oprócz rolników – 4 szewców, kowal, cieśla i stolarz, 1920 – 3 murarzy, 2 krawców, piekarz, kowal, szofer, biuralista, 1925 – aż 11 szewców, 3 robotników, po 2 krawców i młynarzy, kowal, rymarz, szofer.

bardziej popularnymi wówczas imionami (częstotliwość ich występowania) były: Anna, Agnieszka, Antonina, Katarzyna, Michał, Jan, Stanisław. Niżej przytoczono zarejestrowanych w wieku poborowym urodzonych w Czarnymstoku, najwięcej w 1921 i 1922 r.²⁷, z imionami rodziców, nazwiska rodowymi matek. Idąc tropem Rejestru można więc odtwarzać miejscowe koligacje. Zapewne żyją jeszcze członkowie rodzin wielu wymienionych niżej poborowych (wnuki, prawnuki). Poborowi brali później udział w kampanii wrześniowej, przebywali w niewoli niemieckiej (Feliks Smoter, Jan Malec), walczyli w szeregach Batalionów Chłopskich (Michał Smoter), Armii Krajowej (Kazimierz Sidor). Niektórzy, jak Michał Łyp aresztowany w lipcu 1943 r. wraz z małżonkami z całej wsi znaleźli się w obozie przejściowym w Zwierzyńcu²⁸, czy zaangażowali się w działalność konspiracyjną (Władysław Sas). Niektórzy emigrowali w celach zarobkowych lub z racji zawarcia związku małżeńskiego na tereny innych powiatów, miejscowości: Bolesław Terejko, Jan Makowski, do powiatu hrubieszowskiego, Stanisław Furlepa wyjechał na Zachód, Kazimierz Sidor w 1922 r. wyjechał do Chredkowa w powiecie chełmskim, widocznie nie na stałe, skoro później walczył w szeregach AK w rodzinnych stronach²⁹, Tadeusz Wrona wyjechał do Zgorzelca.

Poborowi z lat 1915 – 1931 urodzeni i zamieszkali w Czarnymstoku

nazwisko i imię	imiona rodziców, nazwisko panieńskie matki	stan cywilny status prawny wyznanie	dodatkowe informacje/uwagi
rok urodzenia 1915			
Łyp Michał ³⁰	Michał, Rozalia	kawaler, nie karany	
Zajac Bronisław	NN, NN	żonaty	mieszkał w Czarnymstoku, nie wiadomo skąd pochodził
Rapa Michał	Józef , Zofia		
Smoter Feliks	Jan, Marianna		
Czerw Piotr	Piotr , Marianna	żonaty, rzymsko katolickie	po zmianie stanu cywilnego zamieszkał w Gorajcu - Zastawie
Byk Feliks	Jan, Anna		rolnik
rok urodzenia 1919			
Ducher Władysław	Józef, Anastazja		

²⁷ Informacje mieszkańców Czarnegostoku.

²⁸ Informacje mieszkańców Czarnegostoku.

²⁹ Informacje mieszkańców Czarnegostoku.

³⁰ Podczas aresztowania mężczyzn z Czarnegostoku w lipcu 1943 r. znalazł się w obozie przejściowym w Zwierzyńcu, jego relację wraz ze wspomnieniami innych więźniów spisał i opublikował Cz. Służewski w pracy *Hitlerowski obóz przejściowy w Zwierzyńcu*, Zwierzyniec 1993.

Regina Smoter Grzeszkiewicz

Krukowski Teofil	NN, Anna		
Malec Stanisław	Kazimierz, Agnieszka		
Szczepanek Stanisław	Jakub, Anna		
Terejko Bolesław	Adam, Anastazja		wyjechał do powiatu hrubieszowskiego
Furlepa Stanisław	Józef, Agnieszka	żonaty, rzymsko- katolickie	wyjechał na Zachód bez podania adresu
Szczepanek Stanisław	Jakub, Anna		
rok urodzenia 1920			
Oszajca Franciszek	Antoni, Katarzyna		
Sas Władysław	Szczepan, Anna		rolnik, nie służył
Baran Franciszek	Stanisław, Anna		
Rapa Stanisław	Michał, Antonina		
Sidor Kazimierz	NN, Antonina		
Smoter Jan	Jan, Marianna		
Sykała Bolesław	Jan, Katarzyna		
Smoter Michał	Michał, Aniela		
rok urodzenia 1921			
Ducher Jan	Jan, Antonina		wyjechał do powiatu hrubieszowskiego
Furlepa Michał	Michał, Katarzyna		
Małysz Antoni	Jan, Agnieszka		
Mazur Leon	Marcin, Katarzyna		wyjechał z terenu gminy nie wymeldowany
Makowski Jan	Antoni, Maria		wyjechał do powiatu hrubieszowskiego
Popko Piotr	Jan, Katarzyna		
Rapa Stanisław	Michał, Antonina		
Siemczyk Leon	Jan, Franciszka		
Smoter Michał	Michał, Aniela		Jego nazwisko, podobnie jak Terejko Bolesława figuruje na liście poborowych z 1920 r.
Siemczyk Leon	Jan, Franciszka		
Sitarczyk Tomasz ³¹	Tomasz, Agnieszka	żonaty	robotnik

³¹ Wśród rolników był wyjątkiem, mając małe gospodarstwo dodatkowo, jako jedyny w Czarnymstoku zajmował się wyplataniem w celach zarobkowych wiklinowych koszyków - relacja Stanisławy Malec z Czarnegostoku.

Materiały do historii Gminy Radecznicza...

Sykała Feliks	Jan, Katarzyna		
Orchowski Jan Feliks	Jan, Katarzyna		
rok urodzenia 1922			
Czyżewski Bolesław	NN, Agnieszka		
Ducher Feliks	Franciszek, Aniela		
Furlepa Leonard	Józef, Agnieszka		
Furlepa Kazimierz	Antoni, Marianna		
Kijek Jan	Marcin, Maria		
Kyc Michał	Piotr, Anna		
Rapa Antoni	Antoni, Katarzyna		
Sobczak Leonard	Jan, Marcela	żonaty	
Sidor Kazimierz ³²	Kazimierz, Antonina		
Stępnik Józef	Józef, Franciszka		
Wójtowicz Kazimierz	Antoni, Stanisława		nie służył w wojsku
Wójtowicz Józef	Walenty, Anastazja	żonaty	
Wojtyło Józef	Walenty, Anastazja		
Wrona Tadeusz	Jan, Maria	kawaler	wyjechał do Zgorzelca, woj. wrocławskie
rok urodzenia 1923			
Byk Tadeusz	Józef, Anna		
Czyrw Jan	NN, Agnieszka		
Kijek Tadeusz	Jan, Aniela		
Kadamus Stanisław	Stanisław, Rozalia		
Małysz Antoni	Marcin, Agnieszka		
Sykała Bolesław	Jan, Katarzyna		
Zemło Stanisław	Jan, Zofia		
Kobel Antoni	NN, Katarzyna		
rok urodzenia 1925			
Chorzępa Stanisław	Jan, Anna Mazur		
Kowalik Jan	NN, Zofia		
Jarosławski Józef	Jan, Stanisława Koprowska		
Rapa Władysław	Antoni, Katarzyna Makowska		szewc
Rapa Antoni	Michał, Antonina Smoter		szewc

³² Na liście poborowych z 1920 r. figuruje jedynie imię matki, oraz rok urodzenia; na liście z 1922 r. pojawia się jako data urodzenia rok 1922, imię ojca, oraz informacja, iż wyjechał do miejscowości Chredków w powiecie chełmskim.

Regina Smoter Grzeszkiewicz

Wrona Feliks	Jan, Marianna Bielak		
Jan Sobczak	Jakub, Maria		nie podano nazwiska rodowego matki
rok urodzenia 1927			
Furlepa Tadeusz	Antoni, Anna Gach		
Furlepa Roman	Józef, Agnieszka Siemczyk		rodzice nie żyją
Jaskuła Jan	Michał, Marianna Kukielka		
Łyp Władysław	Michał, Rozalia Kijek		
Mazur Kazimierz	Antoni, Anastazja Bzdziuch		
Margol Władysław	Jan, Aniela Sirko		
Sitarz Edward	Mikołaj, Katarzyna Budzińska		ojciec nie żyje
Sykała Józef	Jan, Katarzyna Sykała		
Małyszek Mieczysław	Stanisław, Anna		nie podano nazwiska rodowego matki
Smoter Jan	Michał, Aniela		nie podano nazwiska rodowego matki
rok urodzenia 1928			
Byk Stanisław	Józef, Anna Tałanda		
Kijek Stanisław	Antoni, Franciszka Antonik		wyjechał do Tyszowiec
Jarosławski Jan	Jan, Franciszka Koprowska		
Szumski Bronisław	NN, Marianna		
rok urodzenia 1931			
Bielak Aleksander	Andrzej, Maria Mazurek		
Antonik Bolesław	Marcin, Maria		
Antonik Jan	Antoni, Franciszka		
Byk Jan	Jan, Anna		
Braszko Czesław	Jan, Maria		
Czerwieniec Eugeniusz	Andrzej, Agnieszka		
Jaskuła Edward	Wojciech, Anna		
Małysz Eugeniusz	Michał, Maria		
Sirko Lucjan			
Kukielka Tadeusz			
Glina Stanisław			
Sobstyl Eugeniusz	Marcin, Stanisława		
Sitarz Jan	Mikołaj, Katarzyna		

3.

Materiały źródłowe dotyczące przeprowadzenia akcji dobrowolnego przesiedlenia ludności polskiej na tereny Ziemi Zachodnich zawierają dokumenty o charakterze informacyjnym opracowane dla ludności całego powiatu zamojskiego, w tym również gminy Radecznicza. Określają sposób transportu (własny lub koleją, w tym przypadku na punkt zborny wyznaczono stację kolejową Zwierzyniec – Krasnobród)³³, zapotrzebowanie na specjalistów różnych profesji – najbardziej potrzebni byli: rolnicy, ogrodnicy, nauczyciele szkół rolniczych, instruktorzy różnych specjalności, siły kancelaryjne (mężczyźni i kobiety), administratorzy, zarządcy, buchalterzy rolniczy, pracownicy przemysłu rolnego, praktykanci rolni do majątków państwowych³⁴. Dla osób reflektujących na przesiedlenie przygotowane zostały wykazy, w których należało podać następujące dane:

- nazwisko i imię, imię ojca oraz miejsce zamieszkania,
- wiek,
- narodowość,
- zawód,
- wykaz członków rodziny i ich wiek, udających się z osobą wymienioną w rub.[ryce] 2-ej,
- zabiera ze sobą inwentarz żywy i martwy, opisać jaki szczegółowo
- jaka pozostała własność do dyspozycji Skarbu Państwa, budynki jakie i inwentarz jaki,
- dokąd chciałby być przesiedlony,
- kto czasowo zaopiekuje się gospodarstwem,
- czy prosi o transport kolejowy, czy może jechać końmi³⁵.

Chęć wyjazdu na Ziemię Zachodnie okazało ponad sto osób. W omawianej dokumentacji znajdują się zarówno wykazy zbiorowe, jak i wnioski indywidualne, oryginały (sygnowane pieczętką: "Zarząd Gminny w Radeczniczy") i kopie, na każdym widnieje podpis wójta i sekretarza gminy (podpisy nie czytelne), data sporządzenia.

Miejscowości, do których mieli zamiar wyjechać niektórzy z mieszkańców gminy Radecznicza to m.in. Olsztyn, Opole n. Odrą, Zielona Góra, Kołobrzeg, Piła, Włocławek, pow. białogrodzki, pow. grudziądzki, pow. zgorzelecki, pow. chojnicki, pow. legnicki, Pomorze Zachodnie. W niektórych wykazach nie podano docelowego miejsca wyjazdu. Większość wyjeżdżała w celach zarobkowych. Ich pobyt na Ziemiach Zachodnich trwał kilka lat, po czym powracali w rodzinne strony, być może niektórzy osiedlili się tam na stałe (jest to ciekawy temat do dalszych poszukiwań). Na pobyt tymczasowy wyjechali m.in. Furlepa Kazimierz z żoną, Furlepa Leokadia i Stanisław, Małysz (...), Franciszka Łu-

---

³³ APZ, AGR, Akcja przesiedleńcza 1945-1950, sygn. 92, Pismo Starosty Powiatowego Zamojskiego do Zarządu Gminy w Radecznicza z dnia 21 czerwca 1945 r., nr 8377/99/45 (dalej Akcja...)

³⁴ APZ, AGR, Akcja..., Ogłoszenie Państwowego Urzędu Ziemskiego w Zamościu z dnia 1 sierpnia 1945 r. wydane przez kierownika PUZ.

³⁵ APZ, AGR, Akcja..., Wykaz osób reflektujących na przesiedlenie na tereny zachodnie Polski z gminy Radecznicza.

biarz, Bzdziuch Michał, Skrzypa - Czarnegostoku, Czajka (...) z Gorajca, Kaziród (?), mieszkali w okolicach Wilkowa³⁶.

4.

Po wyzwoleniu na terenie wsi zamieszkały kobiety pochodzenia rosyjskiego, o czym władze gminy informowały w piśmie do ówczesnego starosty powiatowego w Zamościu. Fakt ten potwierdza zachowany dokument z dnia 8 kwietnia 1947 r.³⁷, w którym czytamy: *w wykonaniu polecenia z dnia 31. III. r. B Nr 5.P 11/ 27/47 Zarząd Gminy niniejszym donosi, że na terenie gminy tutejszej mieszkają osoby pochodzenia narodowości ZSRR a mianowicie kobiety, które zawarły związki małżeńskie w Niemczech z mężczyznami z tutejszej gminy i takowe razem z nimi przybyły to znaczy: żona Oleszczaka Władysława, Maria Oleszczak – Pych, urodzona w Witebsku, przybyła do Czarnegostoku 12 października 1945 roku, nie posiada dokumentów polskich za wyjątkiem poświadczenia powrotu z Niemiec. Żona Malca Jana, Aleksandra Malec – Wrymulenna (?), Świerdłowsk gubernia połtawska. Do Czarnegostoku przybyła 18 listopada 1945 roku na pobyt stały.*

Interesujące jest pismo³⁸, w którym pracownicy Zarządu Gminy wyrażają opinię odnośnie mieszkanek Czarnegostoku – *donosi się, że Ćmiel Aniela, urodzona w Czarnymstoku... cieszy się dobrą opinią pod względem politycznym jak i moralnym. Karana sądownie ani też administracyjnie nie była. Za czasów okupacji niemieckiej swojej narodowości nie zmieniła. Podobną opinię wystawiono Janinie Ćmiel – cieszy się dobrą opinią, podczas okupacji narodowości nie zmieniła. Dlaczego tego rodzaju pisma wójt gminy Radecznicza wysyłał do Starostwa nie udało się ustalić.*

---

³⁶ Relacja Marianny Smoter z Czarnegostoku.

³⁷ APZ, AGR, Ewidencja i kontrola ruchu ludności. Poświadczenia obywatelstwa; Pismo Zarządu Gminy Radecznicza do Starostwa Powiatowego w Zamościu z dnia 8 kwietnia 1947 r.

³⁸ APZ, AGR, *Pismo Zarządu Gminy Radecznicza do Starostwa Powiatowego Referat Administracyjno – prawny w Zamościu z dnia 16 czerwca 1947 r*